

En Vogterdreng

Af Freja Gry Børsting

**Furesø Museer
2016**

En Vogterdreng

Forfatter: Freja Gry Børsting

Illustration: Allan Christian Hansen

© Forfatteren og Furesø Museer

Trykkeri: XL Print Aps

ISBN: 87-91140-27-7

Oplysninger til lærere og forældre

I forbindelse med Verdens Bogdag d. 23. april forærer Furesø Kommune hvert år alle børn i kommunens 2. klasser en bog, der tager udgangspunkt i lokale sagn eller begivenheder. Ønsket er at være med til at skabe læselyst og samtidig øge tilhørsforholdet til lokalområdet. Bogen bliver til som et samarbejde mellem Furesø Museer og Skoleforvaltningen i Furesø Kommune.

Årets bog handler om Anders Peder Olsen, der boede og gik i skole i Farum i slutningen af 1800-tallet.

Skolen lå i den bygning, der i dag er privatbolig på Kålungsvej 21 i Farum.

Bogen er løst baseret på Anders' erindringer, som han nedskrev i 1940'erne og 50'erne samt værkerne *Da skolen blev sat i system* (Århus Universitetsforlag, 2014) og *Børnearbejde* (Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 2005).

Bogen kan give anledning til samtaler om børnearbejde, skolegang og leg, forskellen på drenge og piger historisk, samt om børns rettigheder.

Bogen er beregnet for børn i 2. klasse, men afhængigt af børnenes læsekompetencer kan den anvendes fra sidste halvdel af 1. klasse til begyndelsen af 3. klasse. Den vil desuden kunne bruges i forbindelse med specialundervisning. Endelig vil hvert skolebibliotek få et classesæt, således at kommende 2. klasser også vil kunne få glæde af bogen. Der er lavet orddeling ud fra erfaringer med, hvor begynderlæsere ofte går i stå.

Børnene i 2. klasse opfordres til sammen med deres lærere eller familie at besøge Furesø Museer på Mosegaarden i Værløse, hvor de kan lære mere om, hvordan det var at gå i skole i 1800-tallet.

Bagerst i bogen findes forslag til, hvordan bogen kan bruges i undervisningen.

Freja Gry Børsting
April 2016

Skolen i gamle dage

Hvordan ser dit klasse-værelse ud?

Er der borde og stole og en lærer,

der under-viser?

Sådan var det også i den skole,

som de fleste børn gik i for 130 år siden.

Det var dengang din tip-tip olde-mor

og tip-tip olde-far var børn.

Dengang gik man også i skole for at lære at

læse, skrive og regne.

Men der var også mange ting,

der var meget ander-ledes end i din skole.

I skolerne på landet var der tit kun én lærer til at under-vise alle skolens elever.

Læreren under-viste både de yngste elever på 7 år, der lige var begyndt i skole, og de ældste på 14 år, der snart var færdige med skolen.

Eleverne blev delt op i to klasser.

De kunne hedde Lille Klasse og Store Klasse eller Yngste Klasse og Ældste Klasse.

De to klasser skifte-des til at blive under-vist hver anden dag.

Lille Klasse gik for eksempel i skole mandag,

onsdag og fredag. Og Store Klasse gik i skole
tirsdag, torsdag og lørdag.

Dengang gik man nemlig også i skole om
lørdagen.

Der kunne være rigtig mange elever i de to
klasser.

På nogle skoler var der 50 elever i hver klasse.

Hvor mange elever er der i din klasse?

Anders Peder Olsen

I Farum levede der for mere end 130 år siden
en dreng, der hed Anders Peder Olsen.

Han blev født d. 15. marts 1871.

Han boede i et hus ved hoved-gaden sammen
med sin mor og far og 6 søskende.

Anders var det mellem-ste barn.

Anders' far var klokker. Det vil sige, at det var
ham, der ringede med klokkerne i kirken
og passede kirke-gården.

Anders' mor syede huer med guld-tråd,
som hun solgte til fine damer.

Dengang var Farum meget mindre,
end byen er i dag.

Der var 14 gårde, 105 huse, en kirke,
en købmand og nogle få andre byg-ninger.

Der var ingen biler og busser,
og det var ikke almin-deligt, at børn havde
cykler, så alle børn gik til skole.

Farum skole

Anders gik i Farum Skole.

Farum skole var en byg-ning,
der lå midt i lands-byen.

Eleverne sad ved borde, der blev kaldt *pulte*.

I skolen skulle Anders lære at læse,

skrive og regne.

Og så skulle han lære bibel-historie.

Farum skole

Drengene skulle have gym-nastik.

Pigerne skulle ikke have gym-nastik.

Dengang syntes man ikke,
at piger skulle løbe og klatre.

De skulle være mere stille end drengene.

Skole-dagen begyndte med, at eleverne sang en salme.

En salme er en sang, man også synger i kirken.

Eleverne skulle også lære at skrive skøn-skrift.

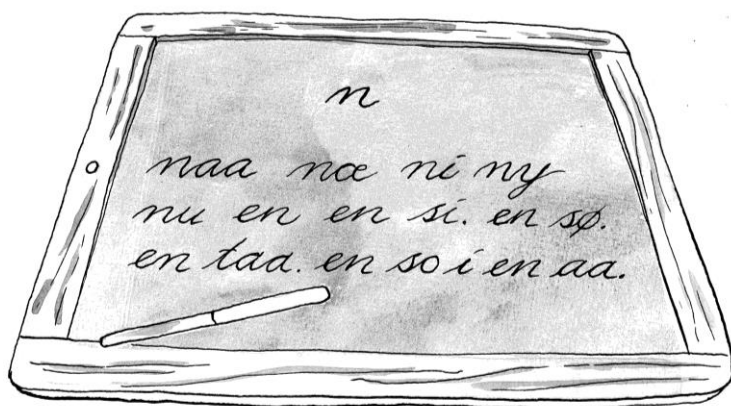
Skøn-skrift er en måde at skrive på, hvor bog-staverne hænger sammen.

De skrev ikke på papir, og de havde heller ikke tusser og kugle-penne, ligesom vi har i dag.

De skrev på en lille tavle med en slags blyant, som man kaldte en *griffel*.

Eleverne skulle kunne deres lektier uden-ad,
og det var vigtigt at de kunne huske alle
ordene i salmerne.

Derfor øvede eleverne sig der-hjemme.

Eleverne rakte ikke hånden op ligesom
du gør i din klasse.

I stedet pegede læreren bare på den elev, der
skulle svare på et spørgs-mål.

Så skulle eleven rejse sig op og stille sig ved siden af sin pult og svare på spørgs-målet.

Læreren måtte gerne slå eleverne,
hvis de ikke opførte sig ordent-ligt.

I Farum Skole brugte læreren et
spansk-rør til at slå eleverne med.

Et spansk-rør er en hård og tynd pind.

Anders havde en lærer, der hed Hr. Horst.

Han var en streng lærer.

Han brugte tit spansk-røret, når han
syntes, at eleverne var frække,
eller hvis de ikke kunne deres lektier.

Det gjorde meget ondt at blive slået
med spansk-røret.

Dengang Anders gik i skole, måtte man ikke kalde læreren ved for-navn.

Man skulle sige *Hr.* og *Fru* og *Frøken* til lærerne, så man viste, at man respek-terede dem.

Hr. Horst

Siger du også *Hr.* eller *Fru* til din lærer?

At vogte dyr

Anders gik ikke kun i skole.

Han skulle også arbejde.

I gamle dage på landet hjalp alle børn til ved at arbejde.

Pigerne hjalp til ved at lave mad

og gøre rent og passe høns.

Drengene hjalp til ved at samle brænde

og passe får og køer på marken.

Nogle børn arbejdede, fra de var 7 år gamle.

I dag har børn tid til at lege og til at dyrke sport i deres fritid.

Det havde børnene ikke altid, dengang Anders var barn.

De havde ikke Play-station og iPad.

Mange børn arbejdede fra meget tidligt om morgenen til sent om aftenen.

De arbejdede også om søndagen og når det var dårligt vejr.

Sammen med sin bror, der hed Niels, passede Anders køer for en bonde-mand.

Når drenge passede på dyr,
blev de kaldt for ”Vogter-drenge”.

At *vogte* betyder at *passe*.

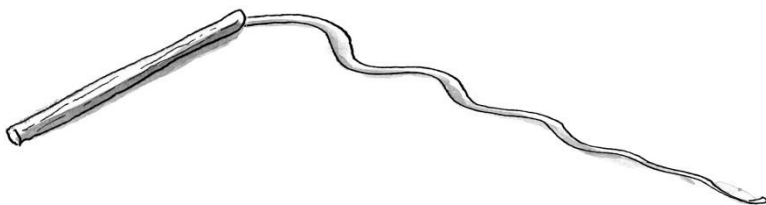
Vogter-drengene sørgede for, at dyrene blev
ledt hen til et sted, hvor de kunne spise græs.
Drengene passede også på,
at dyrene ikke løb deres vej.

Nogle gange skulle en vogter-dreng
passe på op til 40 køer.

Det var vigtigt, at køerne ikke faldt i
grøf-ten eller ned i en å.

De måtte heller ikke gå ind på andre
bønders marker.

Vogter-drengene havde en lang pisk eller en
pind, som de brugte til at vise dyrene vej med.
De brugte også forskellige ord, som de råbte
til dyrene.

Når vogter-drengene råbte *Hov, hov, hop,*
hov, hov, hop, vidste køerne, at de skulle
hjem i stalden.

Om sommeren, når han ikke gik i skole,
passede Anders dyr hele dagen lang.

Resten af året, når han gik i skole tre dage om
ugen, passede han kun dyrene om morgenen.
Så gik han i skole resten af dagen.

Imens Anders var i skole,
passede hans bror køerne.

Hårdt arbejde

Anders stod meget tidligt op om morgenen
og ledte køerne ud på marken.

Klokken halv 5 skulle han være klar
til at passe på dyrene.

Han skulle holde øje med køerne i
nogle timer, inden han skulle i skole.
Hvornår står du op om morgenen?

Nogle gange, når Anders passede på dyrene,
kedede han sig.

Så gav han sig til at snitte en pind eller
synge en sang for sig selv.

Så syntes han, at tiden gik lidt hurtigere.

Fordi børnene arbejdede meget i gamle dage,
var de tit trætte, når de kom hen i skolen.

De havde været tidligt oppe. Derfor var det nogle gange svært for dem at holde sig vågne. Så faldt de i søvn i skolen, og det kunne læreren ikke lide.

Køerne løber væk

En morgen, hvor Anders passede køer på marken, inden han skulle i skole, var han meget træt.

Han lagde sig ned i græsset.

Han ville bare slappe lidt af.

Han tænkte på, at han skulle huske at øve sig på sine lektier.

Men pludselig faldt han i søvn i stedet.

Han vågnede først, da hans bror,

Niels, kaldte på ham.

Niels var kommet for at afløse Anders,

så Anders kunne komme i skole.

Anders rejste sig hurtigt op.

Og han så, at alle køerne var løbet deres vej,

og at Niels løb efter dem.

Køerne stod inde på en roemark
og spiste løs af roerne.

Det var ikke så godt. Den bondemand,
der ejede roerne, ville nok blive sur.

Anders skyndte sig at følge efter Niels og
køerne.

De to drenge skældte køerne ud og skubbede

lidt til dem, så de til sidst gik
i den rigtige retning.

Endelig fik de køerne på rette vej.

Men nu var klokken mange.

Anders var bange for at komme for sent i skole.

Hvis han kom for sent, ville Hr. Horst blive sur.

Han havde også glemt at øve sig på sine lektier.

Anders var bange for, at han ikke kunne huske,
hvad han skulle svare på Hr. Horsts spørgs-mål.

Måske ville Hr. Horst slå ham med
spansk-røret.

Anders skynder sig

Anders løb så hurtigt han over-hovedet kunne for at undgå at blive slået med spansk-røret.

Imens han løb, øvede han sig på sine lektier.

Endelig kom han til skolen.

Han løb ind i klasse-værelset og skyndte sig hen til sin plads.

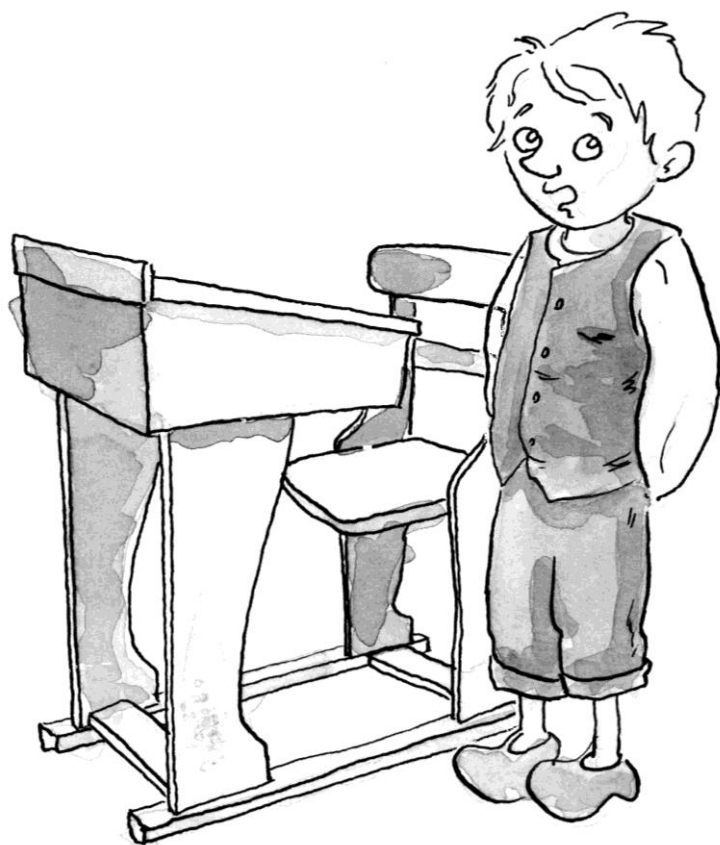
Hr. Horst stod med ryggen til, så han opdagede ikke, at Anders kom for sent.

Da Hr. Horst vendte sig om, bad han Anders om at sige dagens lektie.

Anders tog en dyb ind-ånding.

Han var nervøs for, at han ikke kunne huske lektien.

Han gentog det, han havde øvet sig på,
imens han løb hele vejen til skolen.
Det var det første vers af en salme,
der hedder "I østen stiger solen op".

*I østen stiger solen op,
den spreder guld på sky,
går over hav og bjerge-top,
går over land og by.*

Da Anders var færdig med at sige salmen højt,
satte han sig ned på sin plads.

Hr. Horst nikkede, og det betød, at Anders
havde husket lektien rigtigt.

Anders var meget lettet,
og han lovede sig selv,
at han aldrig mere ville falde i søvn,
imens han passede på køerne.

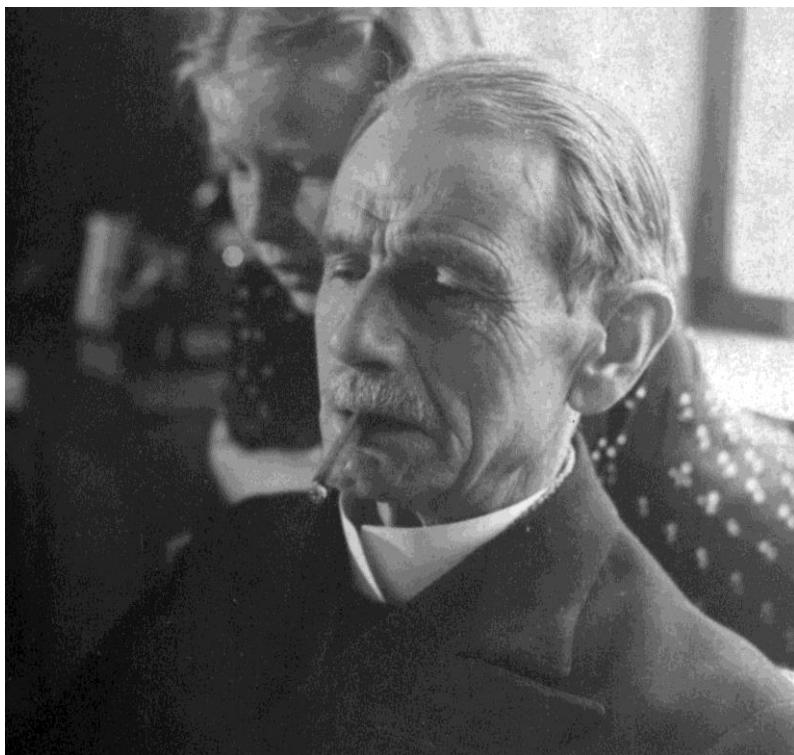
Og han ville også huske, at øve sig på sine lektier.

Da Anders var mere end 70 år gammel, skrev han sin livs-historie ned.

Det er derfor vi ved, hvordan det var at gå i skole og arbejde for 130 år siden.

Du kan finde Anders' historie på inter-nettet, hvis du en dag får lyst til at lære mere om Anders' liv.

Sådan her så Anders ud da han var gammel:

Anders Peder Olsen

Læs bogen og brug den:

- Tag ud og se, hvor Farum skole lå på Kålundsvej nr. 21. Bygningen er i dag privat bolig.
- Forestil Jer, hvordan stedet og børnene så ud for 130 år siden.
- Tal med jeres forældre, bedsteforældre og oldeforældre om hvordan det var at gå i skole, da de var børn.
- Tal om hvorfor det er vigtigt at gå i skole:
 - Hvad ville der ske hvis man ikke gik i skole?
- I mange andre lande er der stadig børn der skal arbejde hver dag. Find information på internettet og tal om hvad der kan ske, når børn arbejder ligeså meget som voksne.
- Tal om hvilke pligter I har derhjemme:
 - Skal I vaske op?
 - Skal I dække bord?
 - Skal I passe jeres mindre søskende?
- Prøv at regne ud om der ville være plads til 50 elever i jeres klasseværelse.
- Prøv at lære nogle vers af salmen *I østen stiger solen op* - udenad.
- Skriv jeres livshistorier ned.

- Forestil jer, at I går i skole i gamle dage:
 - Hver gang I skal svare på et af lærerens spørgsmål, skal I rejse Jer op og stille Jer ved siden af jeres bord.
 - Kald jeres lærer *Hr.* eller *Fru* eller *Frøken*.
- Skriv jeres egen skolehistorie ned:
 - Hvordan ser skolen og jeres klasseværelse ud?
 - Hvor mange elever er I?
 - Hvad laver I i timerne?
 - Hvordan er jeres lærer?
- Skriv jeres navn med skønskrift.
- Find gamle lege på internettet og leg dem i idrætstimerne eller i skolegården.
- Besøg Mosegaarden i Værløse og se hvordan et klasseværelse så ud i gamle dage.

På Furesø Museers hjemmeside (www.furesoemuseer.dk) kan der hentes arbejdsark, billeder, uddrag af Anders' livshistorie etc.